

Spre a treia Republică (2)

de Liviu Antonesei

Prin urmare, actuala criză acută nu este decât un moment al crizei politice permanente a sistemului politic instalat după 22 decembrie 1989 și consacrat prin Constituția din 1991. Revizuirile palide din 2003 n-au putut ameliora prea mult lucrurile, pentru că n-au atins miezul sistemului. Simburele însuși al crizei se află în textul constituțional și, pare limpede, nu putem ieși din criza permanentă fără a renunța la acesta și a propune o altă Constituție. Vinovăția este a Comisiei de redactare a legii fundamentale, cu dl Iorgovan în frunte, a Constituantei, decisiv dominată de partidul post-comunist, dar și a noastră care am votat-o cu ochii închiși, bucuroși că avem o Constituție și complet neatente la calitatea acesteia. La revizuirea din 2003, am fost fericiți că proprietatea a fost în fine garantată, că s-a făcut un mic pas în diferențierea atribuțiilor camerelor, dar nu ne-a interesat că revizuirea nu s-a atins de problemele esențiale ale definirii instituțiilor statului și ale raporturilor dintre acestea.

Esența răului, cea care explică toate tensiunile manifestate de-a lungul anilor între instituții precum președinție și premier ori între cea dintâi și Parlament, ajunse acum la paroxism, a fost chiar alegerea formei de guvernământ. „Părinții” – aș spune vitregi! – ai Constituției n-au ales nici una din formele clasice ale guvernării democratice, respectiv monarhia constituțională, republica parlamentară ori republica prezidențială, ci au apelat la forma hibridă cea mai puțin performantă și generatoare de tensiune, republica semiprezidențială. Desigur, poporul nu a fost consultat atunci, printr-un referendum, cum ar fi fost firesc după o revoluție anticomunistă, dacă nu dorește să revină la forma de guvernământ legitimă anterioară, monarhia constituțională. Nu e mai puțin adevărat că, dacă ar fi avut loc consultarea, la starea de spirit de la începutul anilor 90, rezultatul este previzibil. Dar măcar am fi clarificat o chestiune, am fi eliminat o stare de tensiune ce s-a prelungit pînă spre sfîrșitul deceniului, cînd s-au normalizat relațiile cu Casa Regală.

Poporul n-a fost însă consultat nici măcar asupra tipului de republică, i s-a propus din start acest tip hibrid de republică. De ce? Pentru simplul motiv că „Părinții” – repet, vitregi! – ai Constituției nu au propus un text fundamental pentru o țară, ci pentru un om, mai precis pentru Ion Iliescu. Pentru că el fusese selectat de vechiul sistem, de oamenii proveniți din structurile de planul al doilea și ascunse ale acestuia pentru a le asigura salvarea. Sub oblăduirea sa aceștia au ocupat pozițiile cheie în „noua lume”, au întîrziat reformele pînă cînd s-au pus toți la adăpost și au încheiat cu bine trecerea în mîini proprii a avuției naționale moștenită de la statul comunist. Ne putem întreba de ce nu au propus „constituanții” o republică prezidențială, care i-ar fi conferit toate atribuțiile necesare în mîini. Din două motive. Mai întîi, pentru a păstra aparențele. Era un președinte ce avusese ranguri înalte în partidul comunist, un număr de ani chiar pe al doilea, și trimiterea la modelul Ceaușescu s-ar fi făcut automat. Dar și pentru a putea păstra controlul, în situația improbabilă, dar posibilă, că impricinatul ar fi virat spre o democratizare onestă și rapidă a țării, ar fi accelerat reformele înainte de salvarea completă a majorității clasei nomenclaturiste devenită clasa conducătoare a primei perioade a tranziției. Republica parlamentară, soluția cea mai bună totuși, mai ales într-o țară ieșită dintr-o dictatură de jumătate de secol, ieșea din discuție, pentru că e mai dificil să prevezi schimbarea unei majorități parlamentare decât pe cea a unei persoane.

Așa s-a ajuns, prin urmare, la actuala formă de guvernământ, generatoare de tensiune prin însăși structura sa. Președintele este ales prin vot universal, direct și secret, ca într-o republică prezidențială, dar atribuțiile sale constituționale sînt strict limitate, aidoma republicii parlamentare. Dl Iliescu nu s-a încurcat în asemenea subtilități, a condus țara ca și cum ar fi fost președintele Franței ori Statelor Unite, deși atribuțiile sale nu le depășeau excesiv pe cele ale președintelui Germaniei sau Italiei. Dar a avut la dispoziție cel mai mare partid din țară, indiferent că s-a numit FSN, PDRS ori PSD și a avut grijă să-și numească premieri obedienți, un fel de pseudonime ale dumisale, precum dnii Văcăroiu sau Stolojan. Cînd unii premieri au mișcat în front i-a pus urgent cu botul pe labe. Pe dl Roman, care căpătase apucături „reformiste”, l-a înlăturat, în septembrie 1991, cu ajutorul minerilor, deci prin lovitură de stat, iar dlui Năstase, cînd a dorit să subtilizeze opoziției de atunci ideea cotei unice de impozitare, prin

arătarea pisicii, prin șantajul cu niște dosare, ieșite ulterior la lumină, care l-au scos definitiv din jocul politic. Dl Iliescu a putut face însă toate aceste lucruri pentru că avea un partid puternic la dispoziție, care i-a fost fidel în toate momentele importante ale mandatelor sale, ceea ce s-a văzut de pildă la tentativa de suspendare din mandatul 2000 – 2004, peste care a trecut fluierînd.

De altfel, de prerogative extra-constituționale a uzat și președintele Constantinescu cînd nu reușea să scape de premierul cu ghiul, dl Radu Vasile. Dl Băsescu a reușit însă să ajungă într-o situație mult mai dificilă. A declanșat și întreține un conflict perpetuu cu premierul, pe care nu-l poate demite, deși l-a numit, întrucît aceasta este o prerogativă parlamentară. Iar, pe de altă parte, prin declarații imprudente, a ajuns într-un conflict ce pare ireconciliabil cu Parlamentul, unde partidele împreună cu care a ajuns la putere mai au doar o majoritate nu doar fragilă, ci și foarte volatilă. Psihologic, înțeleg frustrările dumisale – să fii ales prin vot universal, dar să ai prerogative foarte limitate, te cam enervează! Înțeleg și încercările de a crea un partid prezidențial, pe structura PD, cu fugari de la PNL și mercenari de la alte partide. Dar acestea sînt iluzii. Cînd PD-ul a avut de ales între președinte și rămînerea la guvernare a ales fără să clipească varianta a doua. Președintele se dorește un jucător, dar jocul se face întotdeauna după reguli, cele stabilite de Constituție mai întîi. Or, acestea îi limitează clar atribuțiile, deci spațiul de joc. și, astfel, sistemul politic alcelei de-a doua Republici și-a epuizat resursele, a ajuns în blocaj total. Ne trebuie o altă Republică, pe ruinele acesteia, una în care va trebui să alegem mai înțelept forma de guvernămînt. Acum, după diagnosticarea eșecului, pare mai simplu, sîntem aproape forțați să alegem una din formele pure, nehibride. (Va urma)